

ZBIRKA LUBIENSKI

Dokumenti i sjećanja

ALEKSANDRA - SANJA LAZAREVIĆ

Naslov zvuči pomalo krnje jer se u memoriji Zagreba kuća u Jurjevskoj br. 27 sačuvala kao zbirka umjetnina Lubienski-Durieux.

Slijedom službenih dokumenata saznajem da je 1945. godine (akt br. 25406 - VII - D-) izdano rješenje o zaštiti privatne zbirke gđe Zlate Lubienski. Rješenje se temeljilo na zapisniku Komisije za skupljanje i čuvanje kulturnih spomenika i starina od 30. listopada 1945. (br. 315/45 u potpisu: Gamulin).

Dvije godine kasnije (1947.) izdano je konačno rješenje (br. 816 - 47) u svrhu zaštite privatne zbirke Zlate Lubienski.¹

Godina 1948. unosi promjenu u dotadašnji korpus zbirke Lubienski. Komisija za skupljanje i čuvanje kulturnih spomenika sačinila je prvi popis zbirke umjetnina velike njemačke glumice Tille Durieux, koja je u Zagrebu našla svoj drugi dom nakon bijega iz Njemačke.

Zapisnik Komisije od 24. veljače 1948. godine izričito navodi da se zbirka Tille Durieux o d v a j a od zbirke Lubienski.

No da se vratim u davnu 1933. godinu, kada je nacistička euforija prijetila svima koji se nisu slagali s "arijskim konceptom".

Glumačka turneja Tille Durieux diljem Europe (osim Njemačke) dovela ju je i u Zagreb, koji joj se isprve dopao. U zagrebačkoj Operi, 1934. godine, velika je glumica upoznala Zlatu Lubienski i slučajno poznanstvo s vremenom je preraslo u prijateljstvo, to više što su dvije iznimne žene otkrile da ih veže daleko srodstvo preko biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Po majčinoj liniji Zlata je u srodstvu s J. J. Strossmayerom, dok je Tillinom djedu biskup bio stric u drugomu koljenu.

Slavko Šterk, muzejski savjetnik Muzeja Grada Zagreba, rijetkom je akribijom obradio ne samo zbirku Tille Durieux i njezinu kazališnu karijeru nego i kulturnu klimu Berlina uoči Hitlerova dolaska na vlast.

Međutim, kako je tema ovoga napisa zbirka Lubienski, to ću se u nastavku teksta samo baviti njome. Prije sumarnoga opisa zbirke htjela bih se ograditi i od najskromnije "stručne interpretacije" jer, po profesionalnoj orijentaciji, nisam povijesničar umjetnosti, nego etnolog/kulturni antropolog. Ali ono od čega se ne ograđujem, to je živo sjećanje na Zlatu Lubienski i naše dugogodišnje prijateljstvo koje se stvaralo tijekom nebrojnih posjeta zbirci i njezinu neponovljivu ambijentu.

Kuću u Jurjevskoj br. 27, okruženu sjeno-vitim perivojem, projektirao je 1881. godine u stilu historicizma graditelj Kuno Waidmann.² Prvotno je kuća-ljetnikovac pripadala podbanu barunu Jovanu Živkoviću*, a prije Waidmannove zidanice

* Podbarun Jovan Živković bio je ugledan član zagrebačke srpske zajednice.

na parceli je postojala klijet u vinogradu Ivana pl. Trnskoga.

Godine 1894. kuću je kupio i preuredio biskup Josip Juraj Strossmayer, jedna od

godine Strossmayer se svojim zapaženim govorima zalagao za ekumenizam - koncept prema kojemu je cijeli svijet jedinstvena zajednica.

Tille Durieux i Zlata Lubienski, Rab, 1936. god.

najmarkantnijih figura hrvatske kulture - crkvene i svjetovne - tijekom 19. stoljeća. Na prvomu Vatikanskom koncilu 1870.

Dictionnaire de Théologie catholique t. XIV, posvetio je Strossmayeru pet stranica (col. 2630-35).

U razdoblju od 1860. do 1884. godine J. J. Strossmayer je razvio golemu aktivnost u sferi obrazovanja, znanosti, umjetnosti i kulture. Doista je nemoguće taj blistavi opus izraziti u samo jednomu prikazu, no nekoliko kapitalnih ostvarenja neću zaobići te ih navodim kronološkim redom: godine 1866. osnovana je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti - danas Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti HAZU. Kao njezin pokrovitelj Strossmayer ju je svečano otvorio 1867. godine.

Godine 1866. položio je i temelj Sveučilištu u Zagrebu, koje je svečano otvoreno 1874. godine.

Od 1866. do 1882. gradila se katedrala u Đakovu.

Godine 1884. osnovana je Strossmayerova galerija starih majstora u Zagrebu.

Godine 1888. novčanim darom udario je temelj osnivanju Medicinskoga fakulteta u Zagrebu.

Godine 1990. u Osijeku i Đakovu održao se Međunarodni znanstveni skup o Josipu Jurju Strossmayeru. Skup je pratila izložba "Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera", a objavljena je i publikacija iz

koje ću citirati samo mali segment iz golemo biskupova opusa: "Brojna društva, kazalište, kulturni radnici i ustanove usko su oslonjene uz najvećeg mecenu i pokrovitelja, poput nekadašnjeg Perikla u Ateni..."³

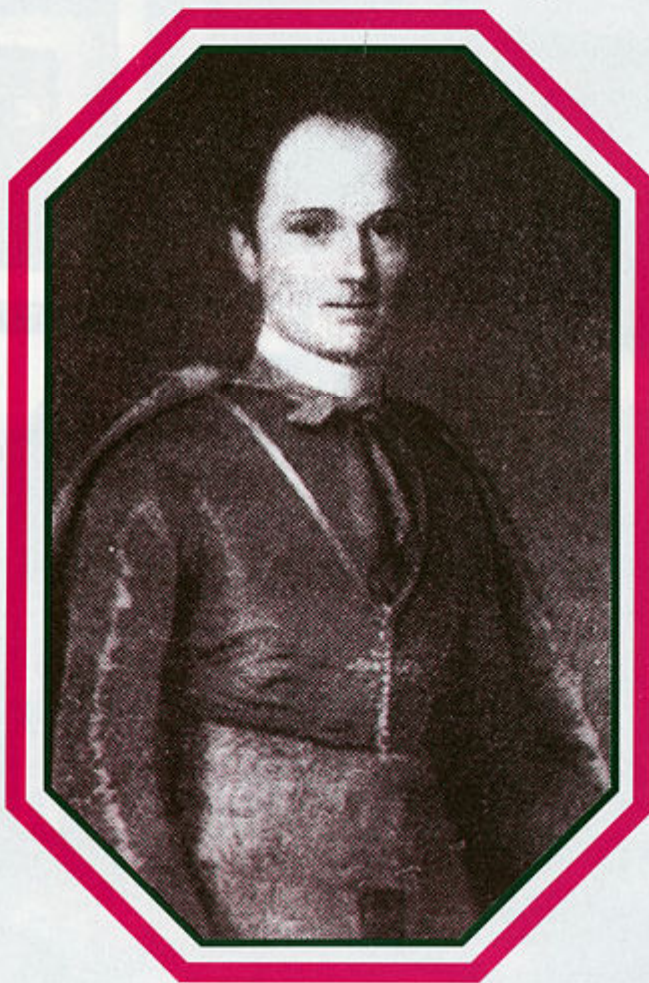
No da se vratim sadržaju zbirke Lubien-
ski, koja nam dodatno osvjetljava osob-
nost velikoga biskupa i čovjeka Josipa

Jurja Strossmayera. Prikaz zbirke Lu-
bienski koji ovim
tekstom ispisujem
temelji se na
sjećanju jednoga
"revnog" posjeti-
telja, a ne na eg-
zaktnoj analizi pro-
fessionalnoga
stučnjaka.

Fundus ove komor-
ne zbirke rezultat
je kulturnoga na-
pora profinjenog
esteta i donatora
Josipa Jurja Stros-
smayera.

Tematsko razvrsta-
vanje zbirke iskazuje
svojevrsni logički
slijed te na prvo

mjesto stavljam portretne slike vezane uz
lik biskupa Strossmayera. Bečki slikar-
portretist Franz Schrotzberg, ostavio nam
je portret Strossmayera u biskupskom
ornatu iz 1850. godine.⁴ Slikar Franjo
Dresy uljem na platnu "zabilježio" je
doček biskupa Strossmayera rodnomu

*J.J. Strossmayer,
rad Strotzberga 1850 g.*

Osijeku dana 26. rujna 1850. godine. Vjerojatno najbolji Strossmayerov portret izradio je Vlaho Bukovac 1892. godine. Bukovac je bio u prijateljskomu odnosu s biskupom te je jednom prigodom sa

Georg Waldmüller, predstavnik bečkoga bidermajerskog slikarstva, portretirao je Strossmayerovu majku Anu r. Erdeljac. Još jednom imenujem Franza Schrotzberga, koji je 1848. godine portretirao mla-

Tillina soba, Jurjanska 27, Zagreb, oko 1964. god.

suprugom bio Strossmayerov gost u Đakovu punih sedam dana.

Napokon i Izidor Kršnjavi crtežom je "zapisao" Strossmayerov lik. Ferdinand

doga cara Franju Josipa i njegovu prelijepu suprugu caricu Elizabetu zvanu "Sissi". Lijepa carica tragično je stradala u atentatu na Ženevskom jezeru.

Portretno slikarstvo 18. stoljeća predstavljala su djela Martina van Meytensa, koji je portretirao caricu Mariju Tereziju, njezina oca cara Karla VI. te djecu grofa A. W. Kaunitza, državnoga kancelara carice Marije Terezije.

Slijedom sjećanja ističem zbirku dragocjenih ikona iz 14. stoljeća, nizozemske majstore iz 17. stoljeća te vrijednu kolekciju minijatura iz 18. stoljeća s djelima minijaturista Emanuela Petera i Karla von Saara. Uz ovaj europski slikarski korpus zbirka Lubienski posjedovala je i djela hrvatskih slikara. "Ples žetelica" Ivana Zachea jedna je od prvih folklornih asocijacija u hrvatskomu slikarstvu. U toj likovnoj sferi nezaobilazno je ime slikara Jose Bužana, najpoznatijega predstavnika pučkoga likovnog izričaja. Napokon zbirka je posjedovala i djela Maksimilijana Vanke i crteže kipara Vanje Radauša.

Kao raritet - izvan europskoga i nacionalnoga korpusa - u zbirci je drijemala skulptura egipatske mačke iz 18. dinastije - animalistička personifikacija božanstva - jedne drevne civilizacije.

Navedeni autori i njihova likovna djela vjerojatno nisu obuhvatili cijeli fundus zbirke, ali u glavnim potezima ovaj prikaz nije mimoišao najmarkantnije vrijednosti zbirke Lubienski, koja je danas, na žalost, izgubljeno kulturno blago Zagreba i Hrvatske.⁵

Zahvaljujući kolegici Nadi Premerl, savjetnici Muzeja Grada Zagreba, saznala sam da je 3. lipnja 1974. godine Boris Lubienski darovao Muzeju Grada Zagreba

malu zbirku od 14 primjeraka, uglavnom odjeće, iz ostavštine Zlate Lubienski. Odjevni primjerci pripadaju početku stoljeća i služili su za svečane prigode.

Dvije haljine iz 1910. godine ukrašene su inkrustacijama od crno-bijelih perla (zrnja), a pelerina od crvenoga baršuna i večernji ogrtač od tafta potstavljen vatom nose oznaku "Mode de Paris".

Bluza boje slonovače ukrašena čipkom potječe iz zagrebačkoga salona "S. Bohanovska 1908 godina".

Zbirka sadržava i šest baršunastih i slamnatih šešira. U zbirci su i tri kulturnopovijesna dokumenta likovne provenijencije:

a) Diploma biskupa Maksimilijana Vrhovca je akvarelni crtež u središtu kojega je medaljon s prikazom južnih kaptolskih vrata iz 18. stoljeća,

a) grafika s pogledom na staru katedralu prije Bolléove neogotičke restauracije,

b) grafika s pogledom na Trg bana Jelačića iz 19. stoljeća.

U zbirci je i nekoliko lula (oštećenih) jer je Zlata Lubienski pušila lulu.

U kulturi Zagreba značenje zbirke Lubienski - Durieux bilo je mnogostruko. Kuća-muzej u Jurjevskoj br. 27. bila je dopunska obrazovna ustanova u koju su dolazili studenti povijesti umjetnosti da "uživo razgledaju faksimile svih grafičkih listova iz bečke Albertine"⁶

Zagrebački muzeolozi nerijetko su u toj zbirci pronalazili neophodne ili bar potrebne izložke za svoje projekte.

Za izložbu "Daleki svjetovni naših put-

nika i pomoraca”, koju je 1967, godine priredio Etnografski muzej u Zagrebu, osobno sam naišla na puno razumijevanje Zlate Lubienski, koja mi je ustupila više predmeta da bih uspješno zaokružila koncepciju izložbe.

Isto iskustvo doživjeli su stručnjaci i ostalih zagrebačkih muzeja i galerija.

Iako bez službene titule, Zlata Lubienski bila je kustos par excellence. Srdačno i predano vodila je pojedince - poznate i anonimne ljude - grupe i delegacije, o čemu su svjedočile knjige dojmova kojih je bilo nekoliko. Danas ni njih više nema, sve je samo prošlost!

Gostoljubivost Zlate Lubienski bila je poslovična. Svoje goste nudila je čajem i kavom, a cigarete na stolu spremno su čekale njezine “simpatizere”.

Godine 1969. zauvijek nas je napustila Zlata Lubienski. U oproštajnom slovu, nad kovčegom nezaboravne Zlate, eminentni muzeolog, pokojna Zdenka Munk tada je izrekla: “Jedan dio hrvatske kulture i kulture Zagreba otišao je danas, smrću Zlate Lubienski”.

Bilješke

¹ Šterk, S., “Tilla Durieux i njezina zbirka umjetnina u Zagrebu”. Organizator izložbe MUZEJ GRADA ZAGREBA. Tisak “Mladost” - OOUR Zagreb, 1986. (Katalog - poglavlje XIII. Sažeta kronologija registracije zbirke; osvrti i prikazi u štampi str. 31-32).

² Vidi bilješku pod br. 1, str. 25.

Najvrjednije djelo K. Waidmanna je zgrada “Narodnih novina” (danas Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”) na uglu Frankopanske i ulice Đure Deželića. U njegov opus ulazi i bolnica za duševne bolesti u Vrapču.

Za navedene podatke srdačno zahvaljujem dr. Tomislavu Premerlu, arhitektu i vrsnomu znalcu povijesti zagrebačke arhitekture.

³ Katalog izložbe “Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera” - U čast 175. obljetnice rođenja i 85. obljetnice smrti. Osijek - Đakovo, svibanj 1990., str. 50.

Josip Juraj Strossmayer rodio se u Osijeku 4. veljače 1815. godine. Umro je u Đakovu 10 travnja 1905. godine. (navedeni katalog str. 20).

⁴ Na prijedlog hrvatskoga bana Josipa Jelačića, te savjetodavno mišljenje ministra bogoštovlja i prosvjete grofa Lea Thuna, Strossmayer je imenovan bosansko-srijemskim biskupom 18. studenoga 1849. godine. Svečano je ustoličen za bosansko-srijemskoga biskupa u Đakovu 29. rujna 1850. Vidi bilješku pod br. 3, str. 9.

⁵ Lazarević, A. S., “Dragocjenosti zbirke Lubienski” - Šetnjom kroz Zagreb Sajamski vodič, Izdavač Zagrebački velesajam, Zagreb, 1966.

Ibidem, U spomen Zlati Lubienski - “Telegram”, Zagreb, 4. travnja 1969.

⁶ Vidi bilješku pod br. 1, str. 30.